

Zsirai László

Történelmi kirándulás

(Színmű egy felvonásban)

SZEREPLŐK

MINDEN ÁRON
ZSIZSIKE GIZIKE
SZERÉNYLAKI ZSÓFIA
KAPDLECSAK BÉLA *nyolcadik osztályos tanulók*
FAZONKA ERNŐNÉ *történelem szakos tanárnő*

Történik egy iskolai tanteremben, napjainkban.

I. kép

Szokásos tantermi berendezés; a nézőtérrel jól látható vetítőtábla, melynek kiemelt funkciója van a játékban. Egy emlékeztető kirándulás helyszíneit idézik a rávetített diáképek.

SZERÉNYLAKI ZSÓFIA *(diáklány egy padban ül, elmélyülten olvas):* „Pozsonyi föllépése után mindenhol lelkesedve emlegették nevét. Ő pedig azontúl szóval, írással és tettel mutatta meg bámulóinak, hogy mennyi kötelessége van a hazafinak. Tennivaló akkor is temérdek volt, sokan már unták is, hogy a gróf mindig új és újabb teret nyitott a cselekvésre”...

ZSIZSIKE GIZIKE *(szintén diáklány, halkán mögé lopakodik, majd elkiáltja magát):* Szia Zsófia! Mit magolsz megint, egy héttel a tanév befejezése előtt? Szidolozod a biztos ötösödet?

SZERÉNYLAKI *(felhúzva az orrát):* Én nem magolok, tudd meg! Csak egy jó könyvet kaptam, azt olvasom, szórakozásból. Nekem már úgysem tud jobb jegyet adni a tanárnő...

MINDEN ÁRON *(lelkesedve rohan be):* Hellovics, puszpusz, csóközön! Ugye, megmondtam! Na ugye, hogy megmondtam! Ezzel a hétvégi kirándulással nagybetűkkel írjuk be a nevünket az iskola történelemlapjába.

SZERÉNYLAKI: Szia, mia! Mi a csoda dobta fel így a kedvedet?

MINDEN ÁRON: Elmeséltem Fazonka tanárnőnek, hogy merre mindenfelé jártunk vasárnap veletek, meg a papámmal. Azt is elmondtam, hogy Széchenyi nyomában voltunk, s ennek jeles bizonyítékát adjuk a mai szakkörön. Béla kidolgoztatta a fényképeket. Itt az ideje, hogy a tanárnő kellemesen csalódjon bennünk...

ZSIZSIKE *(elgondolkodva):* Akkor talán nem úszott még el az én ötösöm reménye sem?...

2. kép

A színpad árnyékos lesz. A homályban mindenki mozdulatlan. A tanárnő az íróasztalhoz lép, felkapcsolja a lámpát. Megcsörren a telefon. A tanárnő azonnal felveszi a kagylót.

FAZONKA ERNŐNÉ *(a telefonkagylóba mondja):* Széchenyi István Általános Iskola tanári, tessék! Kovács apuka? Hogy van a fiacskája? Még nem engedi az orvos. Tulajdonképpen így is le tudom zárni. Erős hármas, gyenge négyes. Ezt majd még eldöntöm magamban. Véleményem szerint többre képes, de a betegsége fékezi. Igen, tudom. Negyven napot mulasztott igazoltan idén is. Kinövi. A nyáron biztosan felépül, csak pihenjen sokat. Jobbulást kívánunk neki! Sajnáljuk, hogy nem jöhet el a szakköri foglalkozásra, de ha jobban lesz, egyik osztálytársa majd elmeséli a Gyulának, mit történt. Viszonthallásra! *(Leteszi a telefonkagylót, az órájára pillant.)* Indulnom kell az osztályba, kezdődik a történelem szakkör.

(Kisiet a színpadról, villany kialaszik.)

3. kép

Ismét a teljesen világos osztályteremben. Helyszín, mint az 1. képben. Fazonka tanárnő Kapdlecsak Bélával együtt lép be. A fiú diavetítőt hoz, egy pad tetejére teszi. A tanulók vigyázzba állnak. Kapdlecsak melléjük sorakozik.

FAZONKA: Szervusztok, gyerekek! Hallom, valami meglepetést készítettetek nekem. Lássuk, halljam! Ki kezdi? Talán Áron?

MINDEN ÁRON: Amint már említést tettem volt a tanárnőnek...

FAZONKA *(leinti):* Magyarul, csak magyarul, fiam!

MINDEN ÁRON: Amint már említettem a tanárnőnek, az édesapámmal vasárnap kirándulni mentünk a szakkörbeli osztálytársaimmal. Nem olyan megszokott csavargás volt ez, Széchenyi nyomában jártunk. Vagyis felkerestük azokat a helyeket, épületeket, amelyeket Széchenyi Istvánnak köszönhetünk.

FAZONKA: Dicséretes a szándék, indokolt a tanulmányok ilyen módon történő kiegészítése, de szeretnék meggyőződni az eredményről. Hol, merre jártatok? Sorra vettétek-e valalmennyi emlékhelyet, vagy netán kifelejtettetek valamit?

KAPDLECSAK: Igyekeztünk mindenhová eljutni, amiről tanultunk a gróffal kapcsolatban.

ZSIZSIKE: Én lapozgattam a térképet.

MINDEN ÁRON: Én pedig biztatgattam a barátomat, amikor egy szobor, vagy házfalra helyezett emléktábla elé értünk, hogy kapd le csak, Béla! És ő lekapta, azaz lefényképezte valóban.

KAPDLECSAK: Egész türehtően sikerültek a képek. Ma délben hoztam el a fényképésztől, aki a barátom nagypapája, és a történelem a mindene. Az Áron papáján kívül ő is szponzorálta kis vállalkozásunkat.

FAZONKA: Ki is volt Széchenyi István gróf? Mit tudtok róla?

SZERÉNYLAKI (*jelentkezik elsőként*): A reformmozgalmat elindító államférfi, a lipcei csata futártisztjeként a napóleoni háború részese.

FAZONKA: Résztvevője.

SZERÉNYLAKI: Igen, résztvevője, a napóleoni háború résztvevője.

FAZONKA: Hol született? Kinek a fiaként?

ZSIZSIKE: Bécsben született, 1791-ben. pontosabban 1791. szeptember 21-én. A Nemzeti Múzeumot alapító gróf Széchenyi Ferenc fiaként.

A vetítövászonon a Nemzeti Múzeum fényképe illusztrálja a beszélgetést.

FAZONKA: Menjünk sorban! Azt már tudjuk, hogy huszártiszt is volt, de hol töltötte a gyermekkorát?

MINDEN ÁRON: Igen, az embernek mindenesetre előbb meg kell születnie ahhoz, hogy huszártiszt lehessen. (*Szerénylakira célozva, gúnyosan fintorog.*)

FAZONKA: A kérdésemre várom a választ.

MINDEN ÁRON: A Wilczek-palotában Bécsben, a Herrengasse ötös számú ház homlokzatán láttam az emléktáblán magyarul: „Itt született 1791. szeptember hó 21-én gróf Széchenyi István, a legnagyobb magyar”. Amikor a papámmal Ausztriába mentünk, megálltunk Nagycenken is, Széchenyi gyermekkorának ottani tanúi: a kastély, meg a hársfasor, többek között.

FAZONKA: Ez igen. Ügyes vagy, Áron.

ZSIZSIKE (*súgja Szerénylakira fülébe*): Mert Minden Áron mindenáron kitűnő akar lenni, ha török, ha szakad.

FAZONKA: Elaludtál, Béla? Hol marad a kastély? (*A vászonon megjelenik a Nagycenki Kastély képe.*) Íme, Széchenyi ide tért vissza Angliában szerzett tapasztalatokkal, s kezdte itt is megvalósítani azokat. Megdöbben az elmaradottság láttán, s hazáját kívánta felemelni magasabb szintre, és történelmi feladatot oldott meg a nemzeti kultúra kialakulásának támogatásával. Ki tudná felsorolni, hogy milyen örökséget hagyott ránk?

SZERÉNYLAKI (*mindig az a fénykép kerül a vászonra, amit éppen említ*): Birtokainak egyévi jövedelmét áldozta 1825-ben a Magyar Tudományos Akadémia alapítására. Bevezette a lóversenyt. „Ezért óhajtok lófuttatást, hogy igencsak jófajta állományra tegyünk szert!” – idéztem.

FAZONKA: Miből? Honnan származik az idézet?

SZERÉNYLAKI (*könyvet mutat*): Laczkó András Keserédes történetek című könyvéből. Éppen a szakköri foglalkozás előtt olvastam a Széchenyivel foglalkozó fejezetet. Szeretnék történész lenni, az olyan érdekes.

FAZONKA: Ahhoz persze jobban kell tanulnod a gimnáziumban, hogy felvegyenek az egyetemre. Főleg a történelem időrendi sorára ügyelj, akkor jobban megérted az összefüggéseket. Általánosban elérted az ötöst, s bízom benne, ha ilyen könyveket szívesen olvasol, a középiskolában is megállod a helyed. De azért el ne bízd magad!

SZERÉNYLAKI: Igyekezni fogok, tanárnő! Vásárhelyi Pállal közös munkája a Duna szabályozása. Neki köszönhetjük a Lánchídat is. Ő kezdeményezte a gőzhajózást s a hengermalom építését.

FAZONKA: Ki volt Clark ádám?

MINDEN ÁRON: A Lánchíd építésvezetője, angol illetőségű. A papámmal Londonban is jártam már.

FAZONKA: Jól van, Áron. Menjünk tovább.

SZERÉNYLAKI: Széchenyi gazdasági elképzeléseit szolgálta a közlekedés és ezáltal a kereskedelem javítása. Kossuth Lajos így jellemezte: „Korának óramutatója”.

FAZONKA: Hozzáfűzöm, hogy Széchenyi először keresett módot a polgári átalakulásra. S Kossuth azért tartotta a legnagyobb magyarnak, amint 1842-ben írta is: ujjait a korszak üterére tevő, és megértette lüktetéseit. A nemzet jobbjai gondolatának szavakat adott. Apropos, szavak. Melyek voltak Széchenyinek, mint politikai írónak, a legfőbb művei?

KAPDLECSAK: A Hittel, a Világ és a Stádium. Minden apukája szerint, aki vállalkozó, a Hittel a legfontosabb műve.

FAZONKA: Igen, bár a nemzeti önrendelkezés kérdésének elhanyagolását sokan hibájául rótták fel. Gondolatait sokan, mint Dessewffy József is taglalat című cáfolatában, elítélték. A közteherviselésre vonatkozó javaslatával jó célokra egyesítette az ország erőit. A mezőgazdaság és az azt szolgáló ipar fejlesztése, a kultúra terjesztése, az elnyomáson alapuló rend változtatása iránti igény, a jobbágyfelszabadítás eszménye mind a nép javát szolgálta. Olvasd csak fel Zsizsike Gizella, hogy mit írt erről a Stádium című művében.

ZSIZSIKE: „Hunnia minden lakosainak polgári létet adni! Ím ez, amit 1832-ben, teljes meggyőződésem szerint, honunkra nézve nemcsak időelöttinek, sőt szinte már időutáninak tartok... Honunk minden lakosainak a nemzet sorába iktatása bizonyos életet

terjesztend, 9 milliónak ezentúl is abbuli kirekesztése ellenben elkerülhetetlen halált hozand anyaföldünkre. Ez lélekismereti vallomásom!”

FAZONKA: Tehát, amit ezen a szakköri foglalkozáson átismételtünk, építmények, könyvek formájában olyan magasztos szellemiséget hordoznak, melyekből példát meríthet minden ma élő fiatal is, aki alkotni vágyik, teremteni valami szépet.

MINDEN ÁRON: Na de, tanárnő! Hogyan építhetnénk mi Lánchidat?

FAZONKA: Lánchidat azt már nem, fiam. De hidat egymás között, amiből tudhatjátok, hogy ez a ti hidatok. A barátságotok hídja, a szereteteteké, az önzetlenségeteké, a becsületeteké. Öntudatosnak kell lennetek nektek is, annyira, mint Széchenyi volt. Persze, nemcsak jelentős, nagymérvű dolgokban teljesíthetitek a nagy példakép iránti kötelezettségeteket, hanem a hétköznapok apró ügyeiben-történeiseiben is. A család, az iskola, majd a munkahely mind olyan terep, ahol elég megpróbáltatás, vagy természetes viselkedésmód a hűség, az udvariasság, a kötelességtudat, a nem ártás művészete. Hiszen az építés nemesebb, mint a bontás; a jobbítás kedvesebb, mint a rontás. S ha ezt valamennyi magyar ember így érzi, akkor ezt a nemzet is megérzi... Gyapodni elmében és létben. Ezt kívánta Széchenyi.

Széchenyi arcképe (vagy szobrának fényképe) jelenik meg a vásznon.

MINDEN ÁRON: Kérdezhetek valamit, tanárnő?

ZSIZSIKE (*súgva Szerénylaci fülébe*): Már megint pedálozik...

FAZONKA: Mire vagy kíváncsi?

MINDEN ÁRON: Arra, hogy mi történt Széchenyivel 1848-ban és utána?

FAZONKA: Kossuth tevékenységének sodró lendületétől tartva vitatkozott, úgy vélte, hogy a vesztébe sodródik a magyar. Később, a forradalom bukása beigazolta balsejtelmét, de nemzetéért felelős politikusként saját magát is okolta miatta. A felelős magyar kormány közmunka- és közlekedésügyi minisztere volt. A forradalom bukása uánt a döblingi elmeegógyintézet falai közé vonult, de nem hallgatott az önkényuralommal szemben. A bécsi rendőrök zaklatásait betegen már nem bírta elviselni, öngyilkos lett. Családjának mauzóleumában van eltemetve, a nagycenki temetőben. A soproni iskolások minden szeptemberben megkoszorúzzák a szobrát, rendszeresen kirándulnak Nagycenkre.

MINDEN ÁRON: Igen így van, én is éppen szeptemberben jártam arra a papámmal. Láttam a sok koszorút, virágot, a templom előtti téren a szobornál.

Soproni és nagycenki képek villannak fel a vetítövásznon.

FAZONKA: Mindegyikötöket megdicsérem a tantárgy iránti megkülönböztetett figyelemért. Valamennyi szakköri tagnak be fogok írni egy ötöst az osztálynaplóba. Most pedig, befejezésül nézzük végig, magyarázat nélkül, csendben a képeket.

Kapdlecsak Béla némán levetíti újra az összes képet. A többiek érdeklődéssel figyelik a vetítőképernyőt.

4. kép

Kapdlecsak, Szerénylaci és Minden Áron a színen. Könyveiket csomagolják a táskáikba.

SZERÉNYLAKI: Milyen szép szokás, hogy a leghűségesebb város diákjai elzarándokolnak a legnagyobb magyar sírjához és kegyelettel emlékeznek máig ható művére...!

KAPDLECSAK: Tényleg jó lehet, főleg, ha szépen süt a Nap, nem fúj a szél, nem esik az eső. Akkor élvezet a fényképezés.

MINDEN ÁRON: Mi is lemehetnénk, csupán magánszorgalomból, minden évben. Minden évben, amíg élünk.

SZERÉNYLAKI: Á, ez úgysem fog menni. Nem engednek el otthonról.

KAPDLECSAK: Biztosan, meg kell próbálni. Legfeljebb jönnek a családtagok is.

MINDEN ÁRON: Akkor megfogadjuk?

KAPDLECSAK és SZERÉNYLAKI (egyszerre): Igen. Megfogadjuk.

5. kép

A színpad újra elsötétül, elhomályosodik. A tanárnő íróasztalán a lámpa világít. Nyílik az ajtó. Zsizsike lép be.

ZSIZSIKE: Tanárnő kérem, a Gyula megint nem jött el.

FAZONKA: Telefonált az édesapja, hogy még mindig beteg. De már gyógyulóban van. Nyugodtan elmehetsz hozzá holnap. Magyarázd el neki az anyagot, és meséld el, hogy miről beszéltünk a szakköri foglalkozáson. Azt is mondd meg, hogy az osztály jobbulást kíván, és visszavárja. Egyértelműek a jegyei, már nem szükséges felelnie.

ZSIZSIKE: Köszönöm, tanárnő! Holnap átmegyünk majd a Szerénylaci Zsófiával. Viszontlátásra, tanárnő!

FAZONKA: Viszontlátásra, Gizike!

6. kép

Változik a helyszín, a díszlet előcsarnokot sugall. A szereplő gyermekek kezében iskolatáska, tornazsák. Könnyedén lóbálják holmijaikat.

ZSIZSIKE (utoléri a többieket): A Gyula...

SZERÉNYLAKI: Tényleg! Mi van a Gyulával? Még mindig beteg?

MINDEN ÁRON: Micsoda kérdés! Hát azért nem jött el a szakkörre sem, mert beteg.

ZSIZSIKE: Előbb mondta a tanárnő, hogy még mindig beteg, de már lábadozik. Holnap elmegyünk hozzá.

KAPDLECSAK: Hurrá! Gyógyul a Gyula. De jó! Figyelitek? Gyógyulagyula.

MINDEN ÁRON: Te, Gizike. Mi hárman fogadalmat tettünk, hogy minden évben elmegyünk Széchenyi sírjához, amíg élünk. Mit szólsz hozzá?

ZSIZSIKE: Rendben van. Menjetek!

MINDEN ÁRON: És te? Te nem tartasz velünk?

ZSIZSIKE: Micsoda kérdés! Hiszen tudhatjátok, hogy kedvelem a történelmi kirándulásokat, meg ennyi igazán elvárható egy széchenyistától...

KAPDLECSAK (lefényképezi őket): Hogy az a macskabajusz, én mindig lemaradok a képről!

Valamennyien nevetnek. Amint a vaku villan, egy pár pillanatra mosolyogva, mereven maradnak. Aztán Zsizsike egyi kismagnót vesz elő, megszólal a Metró együttes száma: „nem ismertük meg a jövő szelét...” A gyerekek elindulnak hazafelé.

SZERÉNYLAKI (visszatér az elnéptelenedett színpadra): Aztán az a nyár Nagycenken találta a történelem szakkör tagjait. És minden nyár, ami sorra következett... Én egyszer csak történelemtanárnő lettem ugyanebben az iskolában. Van szakköröm is, természetesen. Az elmúlt évben Széchenyi-vetélkedőt hirdettünk. Azok a tanulók nyerték meg, akik fényképekkel illusztrált előadást tartottak a legnagyobb magyar életének emlékhelyeiről. A Kapdlecsak-múteremtől kapták a nyersanyagot és – persze nem véletlen az sem, hogy ott – ingyen kidolgozták a filmjüket. Minden Áronnak utazási irodája van, Mercedes autóbusszal hordja a gyerekeket történelmi kirándulásra. Zsizsike Gizella – ki gondolta volna akkor – színésznő lett. Egy irodalmi esten ezt a verset szavalta: „A vonzalmas tavaszi napsütésben / ülünk egy padra a Széchenyi téren, / és töprengjünk halkán minderről kérem! // Értéket szülhet az agy, ha dolgozik, / mert gondolat és tett összetartozik, / s közös körbe kerülve kamatozik.”

Közben ismét Széchenyi István képe kerül a vetítövászonra. Szerénylaki a Szózat hangjai közepette a kép felé hajol meg.

(Függöny)